

повністю залежить від кількості вдалих моментів та позитивних емоцій у ході дитячої діяльності.

Список літературних джерел:

1. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. – К.: «Видавничий Дім «Слово», 2004. – 376 с.

2. Омельченко І. М. Психолого-педагогічні основи діагностики і формування комунікативної діяльності у дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку. *Навчально-методичний посібник. Ін-т спеціальної педагогіки НАПН України*. Полтава : ТОВ «Фірма» Техсервіс». 2015 - 185 с.

3. Пасічніченко А. В. Особливості процесу формування креативності дітей дошкільного віку. *Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості в сучасному світі. збірник наукових праць*. Полтава.: Освіта. 2007. 94 - 97 с.

4. Куріна С. М. Особливості соціалізації дітей шести - семи років в різних умовах життєдіяльності. *Дисертація*. Слов'янськ, 2004. С. 240.

Литовченко В.Ф.,
аспірант ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
м. Київ, Україна

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ МЕДИЧНОЇ СФЕРИ У РОБОТІ З ПАЦІЄНТАМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Сьогодні Україна виборює своє право бути частиною демократичного світу, об'єднаного спільними цінностями – цінність кожної людини, толерантність, недопущення дискримінації, повага до відмінностей. Це

висуває нові вимоги до технологічного досвіду фахівців, що беруть участь у впровадженні особистісно-орієнтованих моделей надання послуг, зокрема у сфері освіти, соціального захисту, охорони здоров'я.

Водночас, на сучасному етапі в Україні значною є увага до проблеми доступності, безбар'єрності. У 2020 р. командою О. Зеленської було проведено опитування з проблеми безбар'єрності («Чи бачити Ви бар'єри навколо себе та які саме?»), у якому взяло участь понад 37 тис. осіб і лише 6% з них відповіли, що не відчувають будь-яких перешкод. За участі «Київського міжнародного інституту соціології» проведено соціологічне дослідження щодо наявності бар'єрів в оточуючому середовищі; результати стали співзвучні з даними опитування та підтвердили значущість проблеми доступності для українців (56% учасників назвали рівень інклюзії у суспільстві низьким або дуже низьким; 77% вважають актуальним вирішення питання інклюзії в країні).

«Довідник безбар'єрності» (ініціаторка проекту О. Зеленська) визначає поняття «бар'єри – це ті перепони, які заважають різним людям отримати доступ до можливостей, і через це не дають їм повністю реалізувати свої права». Дуже часто бар'єри створює саме суспільство внаслідок незнання, стереотипів та упереджень. Через це виникає неправильний та незручний дизайн, дискримінаційні процедури і негативне ставлення.

Бар'єри можуть проявлятися по-різному. Наприклад, архітектурні, фізичні, організаційні, інформаційні, інституційні, законодавчі. Інформаційні бар'єри виникають через те, що лише незначний відсоток інформації подається з урахуванням того, що її сприйматимуть люди з особливими потребами, зокрема щодо комунікації. Брак коректної інформації теж можна віднести до цієї категорії.

З точки зору психології «бар'єри – це сукупність ментальних стереотипів (звичних уявлень, образів, способів інтелектуальних дій), які заважають побачити інший варіант, спосіб здійснення діяльності, створюють перешкоди для неї» (Н.Гоцуляк). Дослідники розглядають проблему бар'єрів

через поняття «установка» (стан готовності до активної дії, спрямованої на досягнення певної мети чи задоволення потреби). Панування певних установок у поведінці людини відбувається доти, поки не виникає завдання, вирішення якого виявляється неможливим за допомогою готових форм поведінки.

Багатоманітність бар'єрів відповідає поняттям соціальної психології (стосується особистості, спільноти, діяльності, спілкування). Наприклад, психологічний бар'єр, який контролює дистанцію спілкування представників однієї спільноти з іншими, є психологічним бар'єром спільноти (працівники, котрі продовжують підтримувати принципи сегрегації щодо людей з особливими потребами). Такий бар'єр проявляється у протиставленні особистостей, об'єднаних поняттями «ми» і «вони».

У межах спеціальної психології та педагогіці на часі відмова від «медичної моделі розуміння особливих освітніх потреб», натомість врахування індивідуальних особливостей розвитку, які можуть створювати або не створювати бар'єри для навчання та соціальної адаптації; особливі потреби також залежать від «контекстуальних факторів навколишнього середовища», які впливають на весь хід розвитку дитини (серед таких факторів можемо розглядати послугу раннього втручання, технічні засоби корекції, супровід міждисциплінарної команди фахівців, адаптації середовища загалом); використовуються терміни «потреба», «особливі потреби», «індивідуальні особливі потреби» (Е. Данілавічюте, В. Засенко, Т. Костенко, Л. Прохоренко, О. Таранченко, Н. Ярмола та ін.).

Суттєвими у межах проблеми дослідження є заходи щодо забезпечення доступності та дотримання міжнародних та конституційних принципів у сфері освіти, соціального захисту, медицини. Так, 3 грудня 2020 р. Президент підписав Указ «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні», відповідно: ухвалено Національну стратегію безбар'єрності – стандарти рівних можливостей для всіх груп населення; розроблено «План заходів із подолання бар'єрів» – дорожню карту для кожного відомства; з

метою інформування щодо втілення означених планів підготовлено комунікаційну стратегію; створено Раду безбар'єрності при Кабміні; розроблено інформаційну кампанію «Україна без бар'єрів»; забезпечується фізична доступність громадських будівель; впроваджується «Міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я» МКФ (реалізує Міністерство охорони здоров'я).

Сьогодні важливим та актуальним постає питання гармонізації національних стандартів з чинними у світі стандартами та класифікаторами, впровадження міжнародно визнаних норм в Україні для подальшої інтеграції із світовим інформаційним простором.

Зважаючи на значущість проблеми, в Україні здійснюються наукові дослідження із питань розвитку доступного, інклюзивного середовища та надання підтримки й супроводу відповідно до потреб кожної людини. Теоретичним підґрунтям нашого дослідження є концептуальні засади спеціальної психології в Україні (О. Бабяк, В. Кобильченко, І. Омельченко, Т. Сак, О. Прокопенко, Л. Прохоренко, О. Орлов, О. Хохліна та ін.); праці, присвячені етичному спілкуванню з людьми з особливими потребами (Е. Данілавичюте, В. Жук, О. Чеботарьова та ін.), універсальному дизайну в закладах освіти, соціального захисту, охорони здоров'я (Л. Байда, О. Іванова та ін.), забезпеченню комунікативної доступності для осіб із функціональними сенсорними труднощами (В. Жук, Т. Костенко, В. Кобильченко, С. Кульбіда та ін.).

Ефективна комунікативна компетентність включає в себе здатність ефективно отримувати інформацію, її аналізувати та оперативно передавати співрозмовнику, досягати поставленої мети шляхом його переконання й спонукання до дії, отримувати додаткову інформацію про психоемоційний стан партнера на основі невербальних сигналів та прогнозувати його реакції, керувати своєю поведінкою в спілкуванні тощо.

Основні критерії ефективності спілкування (комунікації) важливі у контексті проблеми професійної взаємодії:

– засноване на взаємодії, не лише передачі інформації (якщо комунікація розглядається як процес передачі інформації, то співрозмовник, що висловлюється, виходить з того, що його обов'язок як учасника комунікації вважається виконаним, як тільки послання сформульоване і «відправлено»; доцільно ж розглядати комунікацію як інтерактивний процес, завершення взаємодії відбувається саме тоді, коли співрозмовник одержує відгук про те, як його повідомлення було сприйняте та зрозуміле);

– має унеможливлувати невизначеність, яка у більшості випадків викликає деконцентрацію уваги або тривогу, що своєю чергою заважає ефективному спілкуванню;

– вимагає планування для досягнення конструктивних результатів;

– мобільність комунікаційного процесу (те, що є оптимальним в одній ситуації, може бути неприпустимим в іншій; потреби та запити різних людей постійно змінюються; мобільність передбачає не лише гнучкість, а й емпатію, розуміння, доброзичливість задля кращої взаємодії);

– спіральність комунікації (Dance, 1967); спіральна модель працює за двома напрямками: по-перше, те, що повідомляє один співрозмовник, впливає на повідомлення іншого «за спіраллю», відповідно комунікація у процесі взаємодії поступово розвивається; по-друге, повторення і повернення до попереднього на дещо іншому «рівні спіралі» принципово важливі для ефективності комунікації. (Silverman, J., Kurtz, S., & Draper, J., 2016; Silverman, D., Kerts, S., & Dreyper, D., 2018).

Стиль взаємовідносин, який проявляється через спілкування, – це стійка форма способів і засобів взаємодії людей один з одним. Серед чинників правильно обраного стилю взаємовідносин – довіра, воля, розкутість, відсутність страху, наявність доброзичливого взаєморозуміння в групі учасників.

Серед фахівців, для яких важливою є професійна комунікація з людьми з функціональними сенсорними труднощами, зокрема медичні працівники напряму стоматологія .

У зв'язку з цим, у колі наукових інтересів в галузі спеціальної психології, значної актуальності набуває питання визначення психологічних основ формування професійної комунікації з особами з функціональними (сенсорними) труднощами, їх наукове обґрунтування та практичне використання в освітньому процесі.

Список літературних джерел:

1. Прохоренко, Л.І. (2019). Науково-психологічний супровід в освіті дітей з особливими потребами : наукова доповідь на загальних зборах НАПН України 17 грудня 2019 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 1(1). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2019-1-1-1-5>

2. Колупаєва А. А., Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навч.-метод. посіб. Київ : Видавнича група «А.С.К.», 2012. 192 с.

3. Довідник безбар'єрності. URL: <https://bf.in.ua> (дата звернення 26.05.2022).

4. Kruse J., Zimmermann A., Fuchs M., Rotzoll D. Deaf awareness workshop for medical students - an evaluation. *GMS J Med Educ.* 2021. Nov 15. 38(7): Doc118. doi: 10.3205/zma001514. PMID: 34957323; PMCID: PMC8675376 URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34957323/> (дата звернення 26.05.2022).

5. Міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я : МКФ : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.05.2018 № 981. URL: https://moz.gov.ua/uploads/1/5262-dn_20180523_981_dod_1.pdf (дата звернення 26.05.2022).